

UDK: 39.924:338.43(4-672EU);
338.43(497.11)

ZNAČAJ INTEGRACIONIH PROCESA ZA RAZVOJ POLJOPRIVREDE I ULAZAK SRBIJE U EVROPSKU UNIJU

Mr Radomir J. Jovanović
Poljoprivredni fakultet Priština – Kosovska Mitrovica

Rezime: Rad se bavi istraživanjem osnovnih granskih obeležja spoljnotrgovinske razmene poljoprivredne i prehrambene industrije Srbije sa zemljama CEFTA i EU. Integracionim procesima u EU i pripremi za ulazak Srbije u EU posvećena je u radu posebna pažnja. Naglašava se značaj harmonizacije normativnog zakonodavstva u oblasti agrara sa pravnim tekovinama EU, ali i značaj stimulativnih mera makroekonomske tekuće i razvojne politike u ovoj oblasti za efikasniju valorizaciju izvoznog potencijala poljoprivredne i prehrambene industrije Srbije.

UVOD

Osnovni cilj istraživanja sastoji se u tome da se sagledaju osnovna obeležja izvoza, uvoza, spoljnotrgovinske razmene kao i integracioni procesi na tržišta CEFTA, STO i druga udruženja i asocijacije naše zemlje. Prednosti i nedostaci ovih integracionih procesa, koji vode u Evropsku uniju. Osnovni izvor podataka, sem stručne literature su i statističke baze Republičkog zavoda za statistiku za period vremena 2000-2006. godina. Istraživanje se zasniva na tzv. "istraživanje za stolom" ("desk research"), predstavlja obradu raspoloživih podataka uz primenu statističko-matematičke metode.

1. Glavna tržišta i integracioni procesi

1.1 Evropska Unija i CEFTA

Osnovni uslov za prelazak na tržišne uslove poslovanja praćen je povećanjem trgovine Srbije sa svetom. U tom procesu, najznačajniji partneri Srbije, što se tiče razmene poljoprivrednih proizvoda su zemlje EU i zemlje zapadnog Balkana koje su potpisale Multilateralni sporazum o slobodnoj trgovini – CEFTA.

Kakvo je učešće ova dva tržišta u ukupnom uvozu, odnosno izvozu poljoprivrednih proizvoda Srbije pokazuje sledeća tabela 1

Tabela 1. Udeo zemalja CEFTAS i EU u uvozu i izvozu poljoprivrede i prehrambene industrije 2000-2006. godine, u mil.\$

Godina	I Z V O Z			U V O Z		
	CEFTA	EU-25	ostale zemlje	CEFTA	EU-25	ostale zemlje
2000	122	114	60	50	89	114
2001	114	170	33	124	168	161
2002	208	215	112	84	215	249
2003	221	285	75	93	228	330
2004	360	441	22	116	390	360
2005	420	495	28	125	357	308
2006	613	580	67	202	363	278

Izvor: Republički zavod za statistiku, Statistika spoljne trgovine, Obrađeno u Privrednoj komori Srbije.

Iz tabele se zaključuje da je EU najveći spoljnotrgovinski partner Srbije. Poljoprivredni proizvodi se iz Srbije izvoze na tržište EU bez carinskih dažbina, osim u slučaju junećeg mesa, šećera i vina, koji se nalaze na režimu kvota (oslobođeni su dažbina do realizacije količinskih kvota). Takođe je EU odobrila preferencijale na uvoz

Značaj integracionih procesa za razvoj poljoprivrede
i ulazak Srbije u Evropsku Uniju

šećera, voća i povrća iz Srbije. Što se tiče uvoza iz EU na domaće tržište ono se tretira kao uvoz iz trećih zemalja, odnosno bez carinskih olakšica. Sve ovo doprinosi realizaciji pozitivnog spoljnotrgovinskog salda Srbije sa EU. U 2006. godini su poljoprivredni proizvodi učestvovali sa 44% u ukupnoj robnoj razmeni sa EU. Dok izvoz poljoprivrednih proizvoda na tržište EU učestvuje sa 53% u ukupnom izvozu poljoprivrede.

Tabela 2. Spoljno trgovinska razmena poljoprivredno-prehrambenih roba Srbije i EU (2000-2006. godina), u mil. \$

osnov	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
izvoz	114	170	215	285	441	495	580
uvoz	89	89	215	228	390	357	363
saldo	25	2	0	57	51	138	217

Izvor: Republički zavod za statistiku, Statistika spoljne trgovine, Obradeno u Privrednoj komori Srbije, podaci se za period 2000-2003. godine, odnose na EU-15, a za period 2004-2006. godine na EU-25.

Učešće u izvozu pokazuje tendenciju rasta iz godine u godinu. Suficit u razmeni se povećava tako da je u 2006. godini dostigao 217 mil. \$ (a u 2005. godini je iznosio 138 mil. \$).

Što se tiče izvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda iz Srbije u pojedine članice EU u 2006. godini, najveći obim izvoza ostvaren je u Italiju, Nemačku i Grčku. Dok je najveći uvoz proizvoda ostvaren iz Nemačke, Italije i Holandije. (tabela 3.)

Tabela 3: Ostvaren izvoz i uvoz u zemljama EU-25 za 2006. godinu u mil. \$

Zemlja	2006		
	izvoz	uvoz	saldo
Austrija	51,2	19,4	31,8
Belgija	20,6	5,1	15,5

Mr Radomir J. Jovanović

Kipar	4,0	1,2	2,8
Češka Republika	6,8	8,6	-1,8
Nemačka	87,2	56,9	30,3
Danska	3,1	4,3	-1,2
Estonija	-	1,9	-1,9
Španija	9,1	13,6	-4,5
Finska	1,2	0,2	1
Francuska	33,8	14,2	19,6
Velika Britanija	14,2	6,2	8,0
Grčka	63,5	28,7	34,8
Mađarska	14,3	21,5	-7,2
Irska	0,1	2,4	-2,3
Italija	136,6	45,4	91,2
Litvanija	0,2	0,3	-0,1
Luksemburg	0,1	-	0,1
Letonija	-	-	-
Malta	-	-	-
Poljska	5,5	23,6	-16,1
Portugal	2,8	0,3	2,5
Švedska	4,7	0,9	3,8
Slovenija	19,7	12,8	6,9
Slovačka	3,5	2,3	1,8
Ukupno	501,2	307,0	194,2

Izvor: Republički zavod za statistiku, Statistika spoljne trgovine,
Obradeno u Privrednoj komori Srbije, podaci se odnose na EU-25.

Značaj integracionih procesa za razvoj poljoprivrede
i ulazak Srbije u Evropsku Uniju

Prema ostvarenim rezultatima poljoprivredno-prehrambenog sektora u dosadašnjem periodu, može se očekivati da će u 2009. godini Srbija ostvariti izvoz agrarnih proizvoda vredan oko 2,5-3 milijardi \$.

CEFTA (Central European Free Trade Agreement - Zona slobodne trgovine u Centralnoj Evropi) je preferencijalni Sporazum koji je nastao još 1992. godine i u koji su bile uključene zemlje centralne Evrope kao što su Poljska i Mađarska. Pod pokroviteljstvom Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope a vezano za proces stabilizacije i pridruživanja, doneta je odluka da se dosadašnja CEFTA proširi, pristupanjem sporazumu zemalja jugoistočne Evrope. Sporazum o izmeni i pristupanju Sporazumu o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi, poznat je kao CEFTA 2006. godine, potpisali su 19. decembra 2006. godine u Bukureštu, Srbija, Albanija, Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Crna Gora, Rumunija, Bugarska i UMNIK. Rumunija i Bugarska su istupile 1. januara 2007. godine, jer su postale punopravne članice EU.

Ključni princip trgovinske politike je da se trgovina između zemalja članica obavlja na bazi principa nediskriminacije koji proizilazi iz klauzule najpovlašćenije nacije i znači da sve prednosti, pogodnosti, privilegije i imuniteti koje jedna zemlja članica odobri bilo kom proizvodu poreklom iz druge zemlje ili namenjen drugoj zemlji moraju biti odmah i bezuslovno proširiti na sličan proizvod poreklom sa teritorije svade druge zemlje članice CEFTE, i pružiti im tretman kao nacionalni proizvod.

Ovaj Sporazum CEFTA pruža podobnosti kao:

- podstiče jačanje regionalne privredne kooperacije i lakšu prekograničnu zajedničku proizvodnju,
- podstiče zajedničke ulaganja,

Mr Radomir J. Jovanović

- podstiče uvođenje moderni i stabilnih uslova regulisanja trgovine u regionu, uključujući nove oblasti,
- podstiče proces integracija u EU, usklađivanjem sa pravnim tekovinama i standardima EU koja je podržala i istakla kao jedan od prioriteta svoje regionalne politike na zapadni Balkan (zaključenje sporazuma CEFTA 2006. god.)

U ovom sporazumu mogu se javiti i negativni efekti, a oni su sledeći:

- nagli rast uvoza i njegov uticaj na nekonkurentne proizvode i uticaj dalje na trgovinu i platni bilans zemlje,
- smanjenje carinskih prihoda kod suficitnog uvoza, i
- pojačana konkurencija u pojedinim sektorima.

U okviru mere zaštite domaće privrede, sprovode se mere u skladu sa merama Svetske trgovinske organizacije – STO i Zakona o spoljnotrgovinskom poslovanju u sledećim slučajevima:

- dampaing i subvencionisanja proizvoda čiji uvoz nanosi ozbiljnu štetu domaćoj proizvodnji,
- prekomernog rasta uvoza koji ugrožava proizvodnju, zaposlenost i domaću prodaju, i
- izuzetne situacije i porasta uvoza poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, ukoliko on izaziva ozbiljan poremećaj na tržištu.

U okviru CEFTE 97% spoljnotrgovinskog prometa se obavlja bez izvoznih i uvoznih carina, pune carine se plaćaju na izvoz odnosno uvoz iznad utvrđenih količinskih kontigenata. Tržište CEFTE je izuzetno bitno jer predstavlja drugu izvoznju destinaciju. Izvoz na ovo tržište je u 2006. godini, dostigao učešće od 48,6% sa ostvarenim suficitom u razmeni od 393 mil. \$, a prognoze su za 2009. godinu na oko 800 mil. \$.

Značaj integracionih procesa za razvoj poljoprivrede
i ulazak Srbije u Evropsku Uniju

Tabela 4: Bilans spoljnotrgovinske razmene poljoprivrede i prehrambene industrije Srbije i CEFTE, 2006. (mil. \$)

Zemlja	I z v o z		U v o z		Bilans
	Vrednost u mil. \$	Učešće u ukupnom izvozu	Vrednost u mil. \$	Učešće u ukupnom uvozu	
Albanija	18,8	1,5	0,4	-	18,4
BiH	250,6	19,8	29,8	3,3	220,8
Bugarska	6,5	0,5	18,1	2,0	-11,6
Hrvatska	39,5	3,1	52,0	5,7	-12,5
Moldavija	0,5	-	2,4	0,3	-1,9
Crna Gora	195,0	15,4	26,3	2,9	168,7
Makedonija	85,5	6,8	65,4	7,8	24,1
Rumunija	12,6	10,0	8,5	0,9	4,1
Ukupno	613,0	48,5	220,0	24,3	393,0

Izvor: Republički zavod za statistiku, Statistika spoljne trgovine,
Obradeno u Privrednoj komori Srbije.

Ovako povoljna kretanja u spoljnotrgovinskom prometu poljoprivredno-prehrambenih proizvoda koja su ostvarena poslednjih godina su rezultat postojećih trgovinskih aranžmana sa najvećim spoljnotrgovinskim partnerima – EU i CEFTA, kao i zbog relativno visokih carinskih zaštita. Takođe, su obuhvaćeni svi instrumenti carinske zaštite:

- advaloren carina,
- sezonske carine, i
- posebne dažbine - prelevmani.

Pored tržišta EU i CEFTE, kao dva najznačajnija izvozna tržišta, Srbija je potpisala i sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom. Ovaj sporazum je potpisan 28. avgusta 2000. godine u Beogradu. Takođe, je potpisan Sporazum o slobodnoj trgovini i sa Mađarskom, 8. marta 2002. godine u Budimpešti.

1.2 Finansijska podrška Evropske unije Srbiji

U periodu od 2000. do 2006. godine ukupna finansijska pomoć EU za SCG (Srbija, CG i Kosovo i Metohija) iznosila je 2,56 milijardi evra. Interesantno je primetiti da je tokom celog pomenutog perioda, bez obzira na varijacije, pomoć SCG bila iznad nivoa od 30% u odnosu na ukupna finansijska sredstva koja je EU plasirala u zemlje zapadnog Balkana u formi pomoći tranzicionim procesima i reformama.

Tehnički deo pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju (SSA) između Srbije i EU završen je 10. septembra 2007. godine, 23 meseca nakon njegovog otvaranja (10. oktobra 2005. godine).

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Srbije i EU parafiran je 7. novembra 2007. godine u Briselu, pri čemu uz određene uslove (Hag). SSP predstavlja bitan korak ne samo ka statusu kandidata za članstvo u EU, već i predpristupnim fondovima EU. Nakon potpisivanja SSP, Srbija završava sa fazom stabilizacije i ulazi u novu fazu odnosa sa EU koja dalje vodi ka članstvu. Na taj način, Srbija dobija potvrdu uspešnosti svojih reformi i političke i ekonomske stabilnosti, što predstavlja najvažniji uslov priliva SDI.

Budžet EU za Srbiju u 2008. godini, iznosi 190,9 miliona evra. Međutim, sve dok Srbija ne dobije status kandidata (u decembru 2009. godine podnela zahtev), za članstvo u EU bitne stavke evropskog budžeta – a one se tiču regionalnog razvoja i poljoprivrede, neće biti dostupne. Sticanjem statusa zemlje kandidata, Srbija bi prema njenim procenama, mogla da računa na 200-400 miliona evra iz strukture fondova EU.

1.3 Svetska trgovinska organizacija – STO

Sem, najznačajnijih partnera Srbije što se tiče razmene poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, zemalja EU i zemalja zapadnog Balkana – CEFTA, članstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji – STO, predstavlja jedan od ključnih koraka integracije zemlje u moderne međunarodne ekonomske odnose, kao i neophodan korak u procesu pridruživanja i preduslov za pristupanje EU. U tom smislu, pristupanje STO predstavlja i važan elemenat razvojne strategije zemlje u tranziciji, kao i zemalja u razvoju.

Svetska trgovinska organizacija – STO (The World Trade Organisation), formalno je osnovana na Ministarskoj konferenciji zemalja ugovornica GATT-a (Opšti sporazum o carinama i trgovinama), koja je održana od 12-15 aprila 1994. godine u Marakešu, usvajanjem i potpisivanjem finalnog akta Urugvajске runde multilateralnih trgovinskih pregovora. STO je otpočela sa radom 1. januara 1995. godine sa sedištem u Ženevi.

Učlanjenjem u STO, članice stiču prednost u sledećem:

- mogućnost pristupa tržištima drugih zemalja pod ravnopravnim uslovima,
- signal stranim investitorima o stabilnosti i predvidljivosti ekonomskog sistema – smanjuje se faktor rizika za potencijalne ulagače,
- korišćenje međunarodno dogovorenih pravila, kao optimalnog okvira za izgradnju domaće tržišne privrede i reformu privrednog zakonodavstva,
- korišćenje međunarodno dogovorenog mehanizma rešavanja trgovinskih sporova u zaštiti sopstvenih trgovinskih interesa, i

Mr Radomir J. Jovanović

- uživanje koristi multilateralno dogovorene klauzule najpovlašćenije nacije (prednost u smislu da se ne može jednostrano povući data obaveza pristupa tržištu bez odgovarajuće kompenzacije, kao u slučaju kada je obaveza bilateralno dogovorena).

Vremenska dinamika procesa pristupanja STO u najvećoj meri zavisi od brzine sprovođenja unutrašnjih ekonomskih reformi u skladu sa pravilima STO. U načelu, proces pristupanja STO traje nekoliko godina. Kod nekih zemalja u tranziciji ovaj proces trajao je više od sedam godina (Hrvatska, Litvanija, Moldavija, Makedonija), ali su efektivni mnogo kraći i traju oko tri godine.

Od zemalja u pristupanju očekuje se da sve propise koji se na neposredan ili posredan način tiču spoljne trgovine harmonizuju sa propisima i pravilima STO. To u suštini znači da se mora izvršiti značajna liberalizacija spoljnotrgovinskog režima, odnosno njegovo ustrojstvo u pogledu zaštite politike na način koji je u skladu sa pravilima STO.

Između ostalog, potrebno je da se usklade zakoni i drugi propisi u sledećim načelima:

- carine i rad carinskih organa,
- necarinski propisi koji uređuju pitanja uvoza i izvoza,
- usluge, i
- druga ekonomska pitanja koja utiču na trgovinu.

Kada su u pitanju prioriteti u zakonodavnoj reformi, mora se doneti Zakon o carinskoj tarifi, koji je Sekretarijatu STO neophodno dostaviti u prvoj fazi procesa pristupanja. Trenutno je u proceduri donošenja predlog nove carinske tarife (donet je) koji je obuhvatio harmonizaciju sa HS nomenklaturom 2000/2002. i harmonizaciju ad valorem carina posle uspostavljanja dvostrukog koloseka pri stupanju u EU. Broj

Značaj integracionih procesa za razvoj poljoprivrede
i ulazak Srbije u Evropsku Uniju

tarifnih linija u poljoprivredi je povećan sa 1082 na 2511 od čega su 75% nove tarifne linije ili promenjene (2511 – nove 1908). Prosečna ad valorem carina u poljoprivredi (1-24 glave) posle harmonizacije je 15,92% pre harmonizacije iznosila je (1082 tarifnih linija) 15,69%. Broj od 765 novih pozicija je uveden na mleko i mlečne proizvode, alkohol, sirće i duvan, sa prosečnom ad valorem carinom od 21,2%. Na žive životinje je uvedeno 616 novih pozicija sa prosečnom ad valorem carinom od 16,9%, a na životinjska i biljna ulja uvedeno je 410 novih pozicija sa prosečnom ad valorem carinom od 12,9%.

Posle toga je potrebno, doneti Zakon o spoljnoj trgovini, koji je usklađen sa pravilima STO, propise koji se odnose na zaštitu prava intelektualne svojine, kao i na standardizaciju propisa u sanitarnoj i fitosanitarnoj oblasti. Time se članicama STO šalje jasan signal o nameri zemlje da na unutrašnjem planu uradi što više i time ubrza proces pristupanja.

Nakon donošenja odluke Generalnog saveta STO o zahtevu Srbije za prijem u članstvo, istom odlukom formiraće se i radna grupa za pristupanje. Zadatak radne grupe je da ispita trgovinsku politiku Srbije sa stanovišta njene usaglašenosti sa pravilima STO i za svoju saglasnost na nivou obaveza koje će kroz bilateralne pregovore preuzeti sve članice ove organizacije u vezi sa liberalizacijom tržišta poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i usluga. Nakon dostavljanja zahteva za članstvo i osnivanja radne grupe za pristupanje STO, Sekretarijatu STO dostavlja se Memorandum o spoljnotrgovinskom režimu zemlje. Memorandum je obiman dokument koji ima standardni format za sve zemlje. Uobičajena je procedura da članice STO traže dodatne informacije u vezi sa sadržajem Memoranduma, pa se u periodu od 60 dana od dana prijema Memoranduma dostavlja lista pitanja na koje se moraju dati odgovori, tumačenja, razjašnjenja, itd.

Mr Radomir J. Jovanović

Proces prijema u STO dalje teče kroz nekoliko faza, a to su sledeće:

- podnošenje Memoranduma o spoljnotrgovinskom režimu,
- pitanja država članica STO i odgovor Srbije,
- održavanje sastanaka radne grupe STO za pristupanje Srbije,
- podnošenje ponude za robu i usluge,
- bilateralni i multilateralni pregovori,
- priprema finalnog dokumenta – Nacrta protokola o pristupanju, i
- prijem u članstvo.

Rad na pripremi pregovora sa STO obavljao bi se u okviru tri radne grupe, kao i podgrupe, u okviru tih radnih grupa a to su radna grupa za robu, radna grupa za usluge i radna grupa za poljoprivredu. Radna grupa za poljoprivredu bila bi zadužena za pripremu inicijalne ponude za pregovore o poljoprivredi. Ponuda bi uključivala smanjenje ukupne carinske zaštite (u okviru radne grupe za robu) i nivoa subvencija.

2. Harmonizacija poljoprivredne politike Srbije sa propisima i standardima EU

Pružanje pomoći zemljama kandidata, EU ulazi u završnu fazu oblikovanja integracionog tržišnog prostora koji sadrži kompleksan skup mera na institucionalnom, ekonomskom, tehnološkom, organizacionom planu, čijom realizacijom treba da se uspostave uslovi za nesmetanu cirkulaciju materijalnih dobara, faktora proizvodnje – znanja, rada, kapitala – u perspektivi na području cele Evrope. Poljoprivredni sektor je od početka imao specifičan tretman u ovim pregovorima i predstavlja najveće otvoreno poglavlje što se tiče pregovora sa EU o priključivanju Srbije, jer postoje brojna područja i tematske

Značaj integracionih procesa za razvoj poljoprivrede
i ulazak Srbije u Evropsku Uniju

oblasti koje moraju biti rešene. Osnov trgovinske saradnje Srbije i EU je u multilateralnim i regionalnim sporazumima (Pakt o stabilnosti zemalja jugoistočne Evrope, Memorandum o trgovinskoj liberalizaciji i olakšanju trgovine).

Preferencijalni status i veličina izvoznih kvota u trgovini između EU-e i zemalja kandidata, uključujući i Srbiju, instrumenti su sporazuma poznatog u stručnoj javnosti po nazivu "double zero", kojim se definišu uslovi unapređenja spoljnotrgovinske razmene u periodu pre potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju – SSP. Srbija ima preferencijalni status za oko 95% robnih tarifnih pozicija za poljoprivredne proizvode. Pun preferencijalni status imaju izvoznici voća i povrća, dok su kod pojedinih vrsta robe u preferencijalnom izvozu određene fleksibilne izvozne kvote čiji se obim definiše svake godine. Primera radi, u izvozu šećera kvota je za 2007. godinu 180.000 tona, za vino 225.000 hektolitara a za juneće meso (baby-beef) 9.995 tona.

Druga faza liberalizacije tržišta nastaje posle potpisivanja SSP-a i poznata je kao "double profit" sporazum o uklanjanju carinskih obaveza i kreaciji slobodnih carinskih kvota za senzitivne proizvode. Povećan obim kvota odnosi se i na ostale proizvode, posebno žito, juneće meso i mlečne proizvode.

Srbija je na samom početku reformskog procesa harmonizacije svoje poljoprivredne politike sa poljoprivrednom politikom EU-e (Common Agricultural Policy) koja je i sama u procesu suštinskih reformi. Na samom početku integracionog procesa u EU-u, u okviru Zajedničke agrarne politike – CAP, i zajedničkih pozicija (Common Positions) sve državne mere pomoći poljoprivredi moraju biti usklađene i definisane. Zemlje kandidati imaju obavezu postepenog – faznog procesa gradnje tržišnih mehanizama, uvođenjem legalnih i administrativnih okvira

Mr Radomir J. Jovanović

za funkcionisanje buduće tržišne organizacije Zajedice (Common Market Organization - CMO). Takođe sve zemlje regiona koje su kandidati za članstvo u EU su istovremeno i članice STO sa izuzetkom BiH i Srbije.

Tri osnovna standarda koja se odnose kako na poljoprivredu tako i na druge sektore privrede, koje zemlja-kandidat mora da ispuni su sledeći:

- Stvaranje i funkcionisanje tržišne ekonomije,
- Sposobnost da se izdrži konkurencija, i
- Prilagođavanje pravilima i praksi EU, koji su poznati pod nazivom *acquis communautaire*.

Početni korak integracionog procesa predstavlja izgradnja tržišne ekonomije, odnosno tržišnih mehanizama, uvođenje legalnih i administrativnih okvira za funkcionisanje buduće tržišne organizacije – Zajednice (Common Market Organization). Potrebno je definisati i izgraditi organizaciono i funkcionalno tržište osnovnih poljoprivrednih proizvoda: mleka i mlečnih proizvoda, žita, junećeg, svinjskog, ovčjeg i kozijeg mesa, šećera, jestivih ulja, kao i voća i povrća. Ovaj tržišni režim uključuje interventne mehanizme, sistem direktne budžetske podrške proizvođačima standardima o pakovanju i označavanju proizvoda.

Drugi standard se odnosi o gradnji ekonomije, konkretno poljoprivrede koja je u mogućnosti da izdrži međunarodnu konkurenciju. Ova je najveći izazov za poljoprivredu. Srbija ima neke proizvode koji su konkurentni na nekim tržištima, međutim za mnoge proizvode produktivnost, efikasnost i kvalitet je u velikom zaostatku za evropskim konkurentima. Zato su potrebne radikalne promene u svim aspektima proizvodnje, prerade i marketinga.

Značaj integracionih procesa za razvoj poljoprivrede
i ulazak Srbije u Evropsku Uniju

Treći standard predstavlja set zakona, pravila i procedura pod nazivom *acquis communautaire* po kojima funkcioniše EU. Što se tiče poljoprivrede, *acquis* pokriva tri grupe:

- Zakonske standarde,
- CAP – Zajednička poljoprivredna politika EU, i
- Strukturne fondove.

Zakonski standardi su obimni, a obuhvataju od zdravlja životinja, zdravlja biljaka, bezbednosti hrane do obeležavanja proizvoda i zaštite proizvođača.

Zajednička poljoprivredna politika EU – CAP datira iz 60-tih godina i osnovana je Rimskim sporazumom. Fokus ove politike je na podršci unapređenja produktivnosti poljoprivredne proizvodnje, pre svega zbog bezbednosti hrane ali i zbog toga da se osigura održiv poljoprivredni sektor i da se potrošačima obezbedi stabilna snabdevenost hranom. Ovom politikom su obezbeđene subvencije i garantovane cene za poljoprivredne proizvođače, stimulišući ih time da proizvode. CAP se danas sprovodi na osnovu "Agende 2000", po kojoj se obezbeđuju novi, specifični elementi podrške.

Ciljevi CAP-a u poljoprivredi su, između ostalog, sledeći:

- konstantna snabdevenost tržišta priuštivom i jevtinom hranom za svoju populaciju,
- odgovarajući životni standard za poljoprivrednike, uz modernizaciju i razvoj poljoprivrede,
- svi regioni u EU mogu da postignu odgovarajući nivo održive poljoprivrede,
- poboljšanje kvaliteta hrane i garantovana bezbednost hrane,
- očuvanje životne sredine i boljeg zdravlja, i
- obavljanje svega toga uz minimalne troškove po budžet Evropske unije.

Mr Radomir J. Jovanović

Gore izneti ciljevi postižu se na sledeći način:

- jedinstveno tržište – nepostojanje trgovinskih barijera i slobodno kretanje robe,
- direktna plaćanja poljoprivrednicima kako bi se obezbedio minimalan nivo prihoda,
- obezbeđenje stabilnog tržišta,
- modernizacija objekata i mašina, obuka u oblasti novih poljoprivrednih tehnika i procesa, poboljšanje kvaliteta proizvoda, i
- finansijski podstrek kroz nudenje finansijskih sredstava, pomaganje u troškovima očuvanja prirodne sredine.

Zemlje-kandidati kada postanu članovi EU imaju pun i neposredan pristup merama tržišta CAP koje pomažu stabilizaciji i povećanju njihovih prihoda. Takođe postoji i poseban paket o ruralnom razvoju za nove članice EU. Suma novca koja je za njih fiksirana iznosi 5.100 miliona evra za period od 2004-2006. godine, dok će se direktne investicije postepeno uvoditi u periodu od 10. godina.

Strukturni fondovi predstavljaju skup finansijskih mera, za ruralni i regionalni razvoj. Zemljama-kandidatima za ulazak u EU omogućen je pristup specijalnom fondu za poljoprivredu i održivi ruralni razvoj (SAPARD), kao i pomoć u primeni nacionalne poljoprivredne politike.. Sredstva iz programa SAPARD imaju autonoman karakter i na raspolaganju su kandidatima tokom cele faze priprema za ulazak u članstvo EU-e. U tom smislu kandidati moraju da imaju definisane ciljeve svog ruralnog razvoja i pratećih strukturalnih promena. Istovremeno, pomenuta sredstva fonda služe i za troškove prilagođavanja standarda kvaliteta domaće proizvodnje sa potrebama EU-e.

U procesu pristupanja uniji, zemlje kandidati imaju obavezu normativnog inkorporiranja problema zaštite životne sredine u

svoju poljoprivrednu politiku. Ova mera se ne sastoji samo od harmonizacije nacionalnih politika sa okvirima CAP-a, već je istovremeno i pogled u buduće sagledavanje ciljeva zaštite životne sredine u sklopu predstojećih reformi CAP. Zemlje-kandidati prilagođavaju svoje propise koji se odnose na poljoprivrednu zaštitu životne sredine. Posebno je aktuelna organska poljoprivredna proizvodnja, a pojedini kandidati znatnim sredstvima podstiču novoinvolvirane ekološke programe poznate pod nazivom Friendly poljoprivredne proizvodnje i od tog koncepta očekuju se značajni rezultati.

3. Izvoz poljoprivrednih proizvoda i mere za povećanje izvoza

Na osnovu kapaciteta kojima raspolaže Srbija, objektivno je moguće povećati poljoprivrednu proizvodnju, da bi se obezbedila prehrambena sigurnost stanovništva, obezbedile rezerve i značajan deo za izvoz. Razvoj poljoprivrede zahteva značajna ulaganja u tehničko-tehnološku modernizaciju, bolju organizaciju rada, kao i dugoročne i povoljne mere poljoprivredne politike.

Prema rezultatima globalnog istraživanja na svetskom tržištu, dostignute proizvodnje i spoljnotrgovinske razmene kao i projekcija rasta proizvodnje ove grupe proizvoda definišu se kao:

- proizvodi za tržište (pšenica, kukuruz, šećer, suncokretovo ulje, duvan i prerađevine, živa junad i juneće meso, žive ovce, ovčije meso, konzervisano meso, voće, povrće i prerađevine, vino, lekovito bilje i šumski plodovi i dr., i
- potencijalna tržišta (CEFTA, STO, EU još puno zemalja koje nisu članice ovih organizacija).

Osnovi preduslovi za povećanje poljoprivredne proizvodnje i izvoza ovih proizvoda su:

Mr Radomir J. Jovanović

- makroekonomska stabilnost – cena privrednog rasta, monetarne i fiskalne politike, politike deviznog kursa, kao i završetak procesa privatizacije,
- uključivanje Srbije u međunarodne institucije i integracione procese – EU i STO,
- programi razvoja poljoprivredne proizvodnje i prerade,
- izvozni marketing poljoprivrednih proizvoda, koji podrazumeva sistematsko i kompleksno praćenje i istraživanje svetskog tržišta, kao realizaciju proizvodnje namenjene izvozu, i
- regionalna usmerenost.

Mere za dugoročno povećanje izvoza i njihovo intenziviranje su sledeće:

- finansiranje proizvodnje za izvoz,
- izvozni podsticaji i subvencije,
- usaglašavanje tehničkih propisa, i
- istraživanje tržišta i promocija izvoza.

Da bi se realizovale napred navedene mere i efikasno sprovodile predlaže se formiranje Agencije za promociju i podsticanje izvoza poljoprivrede, kao posebnog organa u okviru Ministarstva za poljoprivredu Vlade Republike Srbije. Zadaci ove Agencije bili bi sledeći: ažurno praćenje stanja i uslova konkurentnosti na izvoznim tržištima, naučno-tehnološki razvoj, praćenje domaće proizvodnje, monitoring preuzetih obaveza STO, CEFTA, konceptiranje i realizacija bilateralne i multilateralne međunarodne saradnje Srbije u sektoru poljoprivrede i prehrambene industrije.

ZAKLJUČAK

Agrarna politika Srbije mora se uklopiti u opšte globalne procese liberalizacije trgovine koja se odvija na dva osnovna nivoa: višestрана liberalizacija i dvostrani ugovori o liberalizaciji. Osnovni okvir za višestranu liberalizaciju je Svetska trgovinska organizacija – STO, gde je uslov Srbiji za učlanjenje u EU. Od 90-ih godina dvadesetog veka posebno se intenzivno odvijaju integracioni procesi regionalnih liberalizacija trgovine na svim kontinentima. Poljoprivreda i dalje ima posebno mesto u tim procesima s obzirom na najčešće ograničene domete u liberalizaciji poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, za razliku od nepoljoprivrednih gde se po pravilu ukidaju sve carinske barijere. Stoga bi, uslovno rečeno, bilo neispravno govoriti o postojanju zona "slobodne trgovine" unutar pojedinih integracija, na primer CEFTA i EFTA, jer se samo za manji broj neosetljivih proizvoda doslovce radi o ukidanju svih carinskih prepreka.

Da bi se Republika Srbija uključila u svetske integracione procese, ona mora da preuzme obavezu da svoje zakonodavstvo uskladi sa pravnim tekovinama EU "acquis communautaire". Rad se fokusira na značaju i nužnosti ubrzane harmonizacije propisa poljoprivredno-prehrambenih proizvoda Srbije na tržištu EU, kao preduslov za razvoj i modernizaciju i stvaranje moderne države sa tržišnom privredom kao motorom društva.

LITERATURA

1. Gajić, M., Lovre, K., Trkulja, Đ., Zekić, S., "Razvoj poljoprivrede zemalja u tranziciji – ostvareni rezultati i potencijalni efekti pristupa EU", Ekonomika poljoprivrede, god.br. 4. Beograd 2003.

Mr Radomir J. Jovanović

2. Jevtić, S., Stanković, V., Izvozno orijentisani rast poljoprivrede Srbije, časopis "Tržište novca i kapitala", 2006.
3. Jovanović, J. I koautori, "Organizacija i ekonomika poljoprivrede", Punta, Niš – 2004.
4. Kovačević, R., Tranzicija zemalja centralne i istočne Evrope u tržišnu privredu, Beograd 2002.
5. Jevtić, S., Stanković, V., Izvozno orijentisan rast i razvoj poljoprivrede Srbije "Tržište novca i kapitala", 2006.
6. Đurićin, D., Konkurentnost i evropska integracija Srbije, Tematski zbornik pod nazivom: Konkurentnost i evropski put, Miločerski ekonomski forum, 2005.

Statistička dokumentacija i web sajтови

1. Republički zavod za statistiku, Statistika spoljne trgovine, Privredna komora Srbije.
2. Republički zavod za statistiku, Statistika spoljne trgovine, podaci za period 2000-2003. godine, odnose se na EU-15 a za period 2004-2006 na EU-25.

www.poljoprivreda.info
www.minipolj.sr.gov.yu
www.statserb.sr.gov.yu
www.pks.komora.net